

Актуальна тема номера:
“ДОКТРИНА ПРИРОДНОГО ПРАВА”

Микола Козюбра

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри загальнотеоретичного
правознавства та публічного права
Національного університету “Кієво-Могилянська академія”

Сергій Максимов

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри теорії і філософії права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ВСТУПНЕ СЛОВО

Віками філософи і правознавці різних народів не припиняли замислюватися над питаннями, що собою являє право, у чому полягає його суть, які зв'язки зі справедливістю і мораллю, чи можна вважати несправедливі й аморальні закони правом, як подолати суперечності між справедливістю, мораллю і “законним правом” тощо. Проте й сьогодні ці питання не втрачають своєї актуальності. Ба більше, як підтверджує історичний досвід, на певних етапах суспільного розвитку увага до них суттєво зростає. Саме такий етап ми переживаємо нині. Цьому є декілька причин.

По-перше, соціальні потрясіння, викликані війнами, революціями, тоталітарними режимами, що супроводжували життя переважної частини людства протягом останнього століття, призвели до масових порушень прав людини, кричущого владного свавілля і беззаконня, та, як наслідок, до істотного загострення проблеми справедливості існуючого міжнародного і національного правопорядку. Це гостро стосується

© Микола Козюбра, Сергій Максимов, 2021

України, яка з огляду на низку причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру (передусім з огляду на особливості сформованого в роки тоталітаризму менталітету значної частини населення), долає минулу тоталітарну спадщину, зокрема й у сфері нормотворчої і нормозастосовної діяльності, надто важко і повільно.

Як свідчить досвід посттоталітарних держав Західної і Центральної Європи, пануючий у правових системах періоду тоталітаризму ортодоксальний юридичний позитивізм, в якому переважає формально-догматичне ставлення до правової дійсності, не здатний впоратися з цими проблемами.

По-друге, юридико-позитивістський підхід до пізнання правових явищ і процесів не спроможний також оперативно реагувати на нові виклики в правовому регулюванні, обумовлені науково-технічним прогресом. Ідеться, зокрема, про бурхливий розвиток новітніх технологій у галузі мікробіології, генетики, медицини, унаслідок яких з'явилися не тільки такі нові поняття, як “алотрансплантація”, “ксенотрансплантація”, “клонування” тощо, а й по суті починає формуватися нове покоління так званих соматичних (від грец. *soma* – тіло) прав людини. Намагання вирішувати юридичні проблеми, пов'язані з такими правами – на зміну статі, стерилізацію, донорство тощо, як і проблеми, що стосуються деяких класичних прав, зокрема фундаментального права людини на життя (правового захисту “ненародженого життя”, штучного переривання вагітності, евтаназії тощо) виключно традиційними засобами заборон чи, навпаки, дозволів, без належного філософсько-правового осмислення цих проблем, безперспективне.

По-третє, динамізм суспільного життя, темпи якого помітно зростають, все частіше призводить до того, що законодавство не встигає своєчасно реагувати на соціальні зміни, у результаті чого швидко старіє. Це, зі свого боку, призводить до нагромадження прогалин і суперечностей у ньому, долати які доводиться у процесі нормозастосовної діяльності, передусім судової практики. Залишаючись на позиціях притаманного юридичному позитивізму формально-догматичного аналізу законодавства, до чого за попередньою традицією здебільшого схиляється вітчизняна судова практика, без залучення до нормозастосовного процесу духовно-ціннісних аспектів права, визначальними серед яких є людина, її невідчужувані права і свободи, це зробити неможливо.

Все це актуалізує необхідність поглибленого осмислення основного конкурента концепції позитивного права – доктрини природного права та її сучасних варіантів.

Непримиренна боротьба між ними, яка продовжувалася протягом багатьох десятиліть, поступово відходить у минуле. На її зміну приходить

толерантне ставлення до позицій одна одної, яке все частіше завершується інтеграцією здобутків доктрини природного права та позитивістських теорій права (у різних варіантах).

У цьому номері журналу вітчизняні і зарубіжні автори акцентують увагу на різних аспектах доктрини природного права, як позитивних, так і негативних. Водночас вони практично єдині у тому, що говорити про кризу, тим паче занепад ідей природного права недоречно. Без очевидних надбань доктрини природного права подальший прогрес як теоретичної, так і практичної юриспруденції неможливий.